

Nr 220.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i värnpliktslagen; given Stockholms slott den 27 mars 1953.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att antaga härvid fogat förslag till lag om ändring i värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967).

GUSTAF ADOLF.

Torsten Nilsson.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

Enligt gällande bestämmelser äger Konungen beträffande kustartilleriet tilldelade värnpliktiga förordna om minskning av tjänstgöringstidens längd med högst fjorton dagar. Det föreslås, att sådant förordnande skall kunna meddelas även i fråga om värnpliktiga tilldelade armén.

Underlåtenhet att behörigen förvara krigstjänstgöringsorder föreslås skola straffbeläggas.

Mål angående förseelser mot vissa bestämmelser i värnpliktslagen föreslås skola handläggas i judiciell ordning. Länsstyrelsernas befattning med ärenden angående värnpliktsböter skall alltså upphöra.

I övrigt föreslås endast mindre ändringar, som äger samband med tidigare fattade beslut i värnpliktsfrågor eller föranledes av ändrad lagstiftning på andra områden.

Förslag
till
Lag
om ändring i värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967).

Härigenom förordnas, att i värnpliktslagen den 30 december 1941 skola vidtagas följande ändringar, nämligen *dels* att 43, 44 och 45 §§ skola upphöra att gälla, *dels* att 14 § 1 mom., 15, 16 och 19 §§, 27 § 1 mom. A. och 3 mom. B., 29 § 1 mom., 36, 38 och 39 §§, 41 § 1 mom. och 48 §¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels ock* att 46—49 §§ skola erhålla beteckningarna 43—46 §§.

(Nuvarande lydelse.)

14 §.

1. Värnpliktig är skyldig att personligen inställa sig vid inskrivningsförrättning det år han fyller nitton år. Den som förvärvat svenskt medborgarskap först sedan han inträtt i värnpliktsåldern är skyldig inställa sig vid inskrivningsförrättning det år som infaller näst efter det han förvärvat medborgarskapet.

Från skyldighet att iakttaga personlig inställelse vid inskrivningsförrättning undantagas:

a) värnpliktig, som är inskriven å sjömanshus, i de fall Konungen bestämmer;

b) värnpliktig, som innehar anställning utomlands eller uppehåller sig därstädes för idkande av studier eller för utbildning i sitt yrke och som i den ordning Konungen föreskriver styrker, att han är duglig till krigstjänst; samt

(Föreslagen lydelse.)

14 §.

1. Värnpliktig är, *där ej Konungen för särskilda fall annorlunda förordnar*, skyldig att personligen inställa sig vid inskrivningsförrättning det år han fyller nitton år. Den som förvärvat svenskt medborgarskap först sedan han inträtt i värnpliktsåldern är skyldig inställa sig vid inskrivningsförrättning det år som infaller näst efter det han förvärvat medborgarskapet.

¹ Senaste lydelse, se beträffande 14 § 1 mom., 15 § och 29 § 1 mom. SFS 1950:225 samt beträffande 19 § och 27 § 1 mom. A. SFS 1952:173.

(Nuvarande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

c) värnpliktig, för vilken vid inskrivningsförrättningen företes intyg om kroppslig eller andlig brist, varav till fullo framgår, att han är oduglig till krigstjänst.

Värnpliktig, som visar laga förfall för utevaro, må inskrivas, därest han på sätt Konungen föreskriver styrker, att han är duglig till krigstjänst.

Rörande skyldighet — — — förordnar Konungen.

15 §.

Under förutsättningar, som bestämmas av Konungen, må yngling på egen begäran inskrivas redan innan det år då han fyller nitton år, dock ej före det år då han fyller sjuutton år med mindre han varit anställd över stat vid krigsmakten och godkänts i undervisning och utbildning, som meddelats under anställningstiden.

Den som — — — omedelbart inskrivas.

16 §.

Inställelse till inskrivning skall ske vid inskrivningsförrättningen för den ort, där den värnpliktige är kyrkobokförd. Värnpliktig må dock undergå inskrivning å annan ort, i vilket fall det åligger honom att utan kallelse anmäla sig hos vederbörande inskrivningsnämnd och därvid avlämna sin kallelseorder eller, därest han icke erhållit sådan eller orden förkommit, prästbetyg. Inställer sig värnpliktig, som är inskriven å sjömanshus, vid inskrivnings-

Rörande skyldighet — — — förordnar Konungen.

15 §.

Under förutsättningar, som bestämmas av Konungen, må yngling på egen begäran inskrivas redan innan det år då han fyller nitton år, dock ej före det år då han fyller sexton år.

Den som — — — omedelbart inskrivas.

16 §.

Inställelse till inskrivning skall ske vid inskrivningsförrättningen för den ort, där den värnpliktige är kyrkobokförd, eller vid annan inskrivningsförrättning, till vilken den värnpliktige kallats. Värnpliktig må dock inställa sig vid annan inskrivningsförrättning än nu sagts, i vilket fall det åligger honom att utan kallelse anmäla sig hos vederbörande inskrivningsnämnd och därvid avlämna sin order om inställelse vid inskrivningsförrättning eller, om

(Nuvarande lydelse.)

förrättning för annan ort än den varest han är kyrkobokförd, skall han därjämte uppvisa sjöfartsbok.

Värnpliktig, som — — — han vistas.

Vad i — — — i värnpliktsåldern.

19 §.

Under tid, då inskrivningsförrättning ej hålles, må inskrivningschefen, i den omfattning och i enlighet med de närmare föreskrifter Konungen meddelar, utöva inskrivningsnämnd tillkommande åligganden; dock att sådan uttagning av värnpliktig till underofficers- eller underbefälsutbildning, vartill den värnpliktige icke lämnat medgivande, alltid skall verkställas av inskrivningsnämnd.

Finner inskrivningschefen — — — nämndens prövning.

27 §.

1. De värnpliktigas utbildningstid.

I fråga om de värnpliktigas utbildningstid skola gälla följande bestämmelser.

A. I den mån ej nedan under punkterna B.—E. annorlunda föreskrives, är värnpliktig skyldig tjänstgöra följande antal dagar, nämligen:

a) värnpliktig tilldelad *armén* eller *kustartilleriet* trehundra- eller fyra dagar, vilken tjänstgöring skall fullgöras med en första tjänstgöring om trehundrafyra dagar och tre repetitionsövningar, envar om trettio dagar; dock att Konungen, vad angår värnpliktiga tilldelade *kustartilleriet*, äger förordna om minsk-

(Föreslagen lydelse.)

han icke erhållit sådan eller ordern förkommit, prästbetyg.

Värnpliktig, som — — — han vistas.

Vad i — — — i värnpliktsåldern.

19 §.

Under tid, då inskrivningsförrättning ej hålles, må inskrivningschefen, i den omfattning och i enlighet med de närmare föreskrifter Konungen meddelar, utöva inskrivningsnämnd tillkommande åligganden; dock må inskrivningschef ej utan den värnpliktiges medgivande uttaga värnpliktig för underofficers- eller underbefälsutbildning i andra fall än då inskrivningsnämnd fattat preliminärt beslut om eller avgivit förslag till sådan uttagning.

Finner inskrivningschefen — — — nämndens prövning.

27 §.

1. De värnpliktigas utbildningstid.

I fråga om de värnpliktigas utbildningstid skola gälla följande bestämmelser.

A. I den mån ej nedan under punkterna B.—E. annorlunda föreskrives, är värnpliktig skyldig tjänstgöra följande antal dagar, nämligen:

a) värnpliktig tilldelad *armén* eller *kustartilleriet* trehundra- eller fyra dagar, vilken tjänstgöring skall fullgöras med en första tjänstgöring om trehundrafyra dagar och tre repetitionsövningar, envar om trettio dagar; dock att Konungen äger förordna om minskning av tiden för första tjänstgöringen och

(Nuvarande lydelse.)

ning av tiden för första tjänstgöring-
en och därmed av sammanlagda
tjänstgöringstiden med högst fjor-
ton dagar;

b) värnpliktig tilldelad — — —
femton dagar.

3. Särskilda bestämmelser.

B. Där sådant med hänsyn till
utbruten farsot eller andra utomor-
dentliga förhållanden prövas vara
av nöden, äger Konungen förordna,
att tjänstgöring skall taga sin början
eller återstående del därav fullgöras
å senare tid än i 1 mom. föreskrives.

Likaledes äger — — — smittas
spridande.

29 §.

1. Anstånd till — — — bestäm-
mer medgivnas:

a) å sjömanshus — — — in-
ställa sig;

b) å sjömanshus inskriven värn-
pliktig, som gör sannolikt, att han
under den tid närmast förestående
tjänstgöring skulle omfatta kommer
att söka inträde i sjökaptens-, styr-
mans-, *övermaskinst-* eller andre
maskinistklass vid *navigationsskola*;

c) värnpliktig, som — — — från-
varande; samt

d) värnpliktig, som — — — eller
olägenheter.

Fortfar anledning — — — längre
anstånd.

36 §.

Värnpliktig, som — — — tio
kronor.

Inställer sig den värnpliktige vid
förrättning för annan ort än den

(Föreslagen lydelse.)

därmed av sammanlagda tjänstgö-
ringstiden med högst fjorton dagar;

b) värnpliktig tilldelad — — —
femton dagar.

3. Särskilda bestämmelser.

B. Där sådant med hänsyn till
utbruten farsot eller andra utomor-
dentliga förhållanden prövas vara
av nöden, äger Konungen förordna,
att tjänstgöring skall taga sin början
å senare tid än i 1 mom. föreskrives.

Likaledes äger — — — smittas
spridande.

29 §.

1. Anstånd till — — — bestäm-
mer medgivnas:

a) å sjömanshus — — — in-
ställa sig;

b) å sjömanshus inskriven värn-
pliktig, som gör sannolikt, att han
under den tid närmast förestående
tjänstgöring skulle omfatta kommer
att söka inträde i sjökaptens-, styr-
mans-, *sjöingenjörs-* eller andre ma-
skinistklass vid *sjöbefälsskola*;

c) värnpliktig, som — — — från-
varande; samt

d) värnpliktig, som — — — eller
olägenheter.

Fortfar anledning — — — längre
anstånd.

36 §.

Värnpliktig, som — — — tio
kronor.

Inställer sig den värnpliktige vid
inskrivningsförrättning för annan

(Nuvarande lydelse.)

varest han är kyrkobokförd men försummar han att därvid avlämna *kallelseorder* eller prästbetyg, böte, där han till följd härav icke kan under förrättningen emottagas, första gången tio kronor och varje följande gång femtio kronor.

38 §.

Har värnpliktig om rekommenderad postförsändelse mottagit avi, av vilken framgår, att försändelsen avsånts av militär myndighet, och underlåter han utan laga förfall att avhämta försändelsen eller vägrar värnpliktig, då försändelse från militär myndighet tillhandahålles honom, att utkvittera eller mottaga densamma, dömes till dagsböter.

39 §.

Den som — — — sin skyldighet.

41 §.

1. Såsom laga förfall för uteblivande från inskrivning eller tjänstgöring eller för annan uraktlåtenhet att fullgöra åligganden enligt denna lag anses, om man är sjuk, *om man är i Konungens och rikets tjänst uppåddad eller faren*, om man sitter i häkte eller om man är intagen i allmän uppfostringsanstalt eller

(Föreslagen lydelse.)

ort än den varest han är kyrkobokförd eller vid annan förrättning än den till vilken han eljest kallats men försummar han att därvid avlämna sin order om inställelse vid inskrivningsförrättning eller prästbetyg, böte, där han till följd härav icke kan under förrättningen emottagas, första gången tio kronor och varje följande gång femtio kronor.

38 §.

Har värnpliktig om rekommenderad postförsändelse mottagit avi, av vilken framgår, att försändelsen avsånts av militär myndighet, och underlåter han utan laga förfall att avhämta försändelsen eller vägrar värnpliktig, då försändelse från militär myndighet tillhandahålles honom, att utkvittera eller mottaga densamma eller underlåter han att behörigen förvara order om tjänstgöring enligt 28 § denna lag, dömes till dagsböter.

39 §.

Den som — — — sin skyldighet.
Mål om utdömande av försuttet vite anhängiggöres vid allmän domstol.

41 §.

1. Såsom laga förfall för uteblivande från inskrivning eller tjänstgöring eller för annan uraktlåtenhet att fullgöra åligganden enligt denna lag anses, om man är sjuk, om man sitter i häkte, om man är intagen i fångvårdsanstalt, tvångsarbetsanstalt eller alkoholinstantstalt eller om man är omhändertagen för skydds-

(Nuvarande lydelse.)

skyddshem eller annan dylik anstalt. Vederbörande äge dock att, då andra än nu sagda förfall förebaras, pröva, huruvida de äro av den vikt, att de må gälla såsom laga förfall.

48 §.

Konungen bestämmer, om och i vad mån samt under vilka villkor befrielse från de i denna lag föreskrivna skyldigheter må kunna tills vidare medgivas *den nomadiserande lappbefolkningen.*

(Föreslagen lydelse.)

uppfostran. Vederbörande äge dock att, då andra än nu sagda förfall förebaras, pröva huruvida de äro av den vikt, att de må gälla såsom laga förfall.

45 §.

Konungen bestämmer, om och i vad mån samt under vilka villkor befrielse från de i denna lag föreskrivna skyldigheter må kunna tills vidare medgivas *såsom renskötare sysselsatta värnpliktiga tillhörande lappbefolkningen.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1953. Har ärende rörande förseelse, som avses i 36, 37 eller 39 §, före nämnda dag anhängiggjorts hos länsstyrelse enligt 43 § i dess äldre lydelse, skall dock vad i sistnämnda lagrum stadgas äga tillämpning å ärendet.

*Utdrag av protokoll över försvarsärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den
27 mars 1953.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, HAMMARSKJÖLD, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM.

Chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Torsten Nilsson, anmäler efter gemensam beredning med chefen för justitiedepartementet och t. f. chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Nordenstam, fråga om vissa ändringar i värnpliktslagen och anför därvid följande.

Enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 1 september 1950 tillkallade chefen för försvarsdepartementet samma dag två *sakkunniga*¹ för att verkställa översyn av inskrivningsförrättningen och därmed sammanhängande bestämmelser. De sakkunniga, som räknar med att kunna framlägga förslag till ny inskrivningsförrättning i sådan tid att den, om förslaget antages, kan komma i tillämpning vid inskrivningsförrättningarna i höst, har i skrivelse den 24 mars 1953 inkommit med förslag till vissa ändringar i värnpliktslagen. De föreslagna ändringarna är till en del avsedda att ge grundval för utformningen av bestämmelserna i en ny inskrivningsförrättning. Till största delen föranledes dock ändringsförslagen enbart av tidigare beslut i värnpliktsfrågor eller av ändrad lagstiftning på andra områden. Därjämte har de sakkunniga även till behandling upptagit frågor om ändringar som framlagts av chefen för armén, riksdagens militieombudsman samt statens organisationsnämnd och decentraliseringsutredningen.

Statens organisationsnämnd och decentraliseringsutredningen har behandlat frågan om vissa värnpliktsböter. Av de sakkunnigas redogörelse för denna fråga inhämtas följande.

36—39 §§ värnpliktslagen stadgar påföljder för vissa förseelser mot bestämmelser i lagen. Förseelse, som anges i 38 §, bestraffas med dagsböter. I det följande föreslås en utvidgning av bestämmelserna i denna paragraf till att omfatta jämväl underlåtenhet att behörigen förvara krigstjänstgöringsorder. Härför föreslås likaledes dagsböter som straff. Enligt 44 § skall åtal för förseelse, varom förmåles i 38 § anhängiggöras vid allmän domstol. Samma regel gäller enligt 44 § mål om utdömande av sådant vite som enligt 39 § efter framställning av militär myndighet kan av länsstyrelse åläggas värnpliktigt för fullgörande av viss skyldighet.

¹ Chefen för centrala värnpliktsbyrån, översten G. af Klinberg och numera expeditionschefen i försvarsdepartementet K. G. Linden.

För förseelser som anges i 36, 37 och 39 §§ kan ådömas böter. Dessa böter är angivna till fixa belopp, 15 eller 10 kronor, vid upprepad förseelse i vissa fall 50 kronor.

43 § värnpliktslagen innehåller föreskrifter om det processuella förfarandet vid påföring av böter enligt 36, 37 och 39 §§ samt om indrivning av dylika böter. Militär myndighet tillställer länsstyrelse förteckning över förseelser och länsstyrelsen avgör, huruvida böter skall påföras eller icke. Utdrag ur förteckningen med länsstyrelsens resolution sändes till den som ombesörjer indrivning och redovisning av böter, i förekommande fall till magistrat. Böterna må omedelbart uttagas, om icke den värnpliktige visar laga förfall eller gör invändning mot att böterna uttagas. I sådana fall skall de bevis som åberopas till styrkande av invändningen inom viss tid ingivas till vederbörande utmätningsman, som ofördröjligen skall vidarebefordra bevisen till länsstyrelsen. Länsstyrelsen prövar förekommande omständigheter och meddelar beslut i saken. Åtnöjer sig den värnpliktige icke med länsstyrelsens beslut, äger han att besvära sig däröver hos Konungen. Dylika besvär prövas av regeringsrätten.

Bestämmelserna i 43 § värnpliktslagen härrör från 1885 års värnpliktslag, vari de infördes av riksdagen. Förebild till bestämmelserna var de föreskrifter, som då fanns i 1861 års förordning angående mantals- och skattskrivningars förrättande om böter för utevaro från eller för sen ankomst till mantalsskrivningsförrättning m. m. Dessa bötesföreskrifter har icke medtagits i den nu gällande folkbokföringsförordningen.

Det har gjorts gällande, att ordningen för utdömande och uttagande av här avsedda böter enligt värnpliktslagen medför större besvär och kräver mer arbete än vad som kan anses motiverat med hänsyn till ärendenas vikt. *Statens organisationsnämnd* och *decentraliseringsutredningen* har också avgivit förslag till förenklingar av proceduren. Organisationsnämnden har sålunda i promemoria den 12 juli 1949 ifrågasatt huruvida icke dessa ärenden borde överföras från länsstyrelserna till vederbörande landsfiskal (motsvarande). Landsfiskalen skulle, efter utredning i förekommande fall, meddela beslut om bötespåföring och redovisa böterna i princip på samma sätt som övriga böter samt underrätta de militära myndigheterna om resultatet av bötesärendena. *Decentraliseringsutredningen* (PM nr 28 den 7 september 1949 angående vissa decentraliseringsfrågor inom länsstyrelsernas verksamhetsområden) har funnit det tekniskt möjligt att anförtro utmätningsmannen ifrågavarande bötesfrågor. Utredningen har emellertid ansett det tveksamt, om en sådan ordning skulle vara tillfredsställande ur principiell synpunkt och med hänsyn till den enskildes rättssäkerhet, men i det sammanhanget dock erinrat om åklagarnas befogenhet att utfärda strafförelägganden. Utredningen har förordat en medelväg, som skulle medföra en minskad arbetsbelastning för länsstyrelserna, samtidigt som kravet på en kvalificerad prövning i vissa fall skulle tillgodoses. Utredningens förslag innebär att utmätningsmannen skulle äga besluta om bötespåföring, om icke invändning göres mot densamma, men att, om så sker, avgörandet skulle ligga hos länsstyrelsen.

I en promemoria den 12 december 1949 angående organisationsundersökningar vid länsstyrelsen och vissa landsfiskalskontor i Östergötlands län har *organisationsnämnden* återkommit till frågan om värnpliktsböterna. Nämnden har vid fortsatta överväganden av frågan kommit till att ifrågavarande ärenden skulle kunna behandlas på i huvudsak samma sätt som anmälningar och rapporter till åklagare, vilka resulterar i straffförelägganden.

Nämnden föreslår, att militär myndighet direkt underrättar åklagare om förseelserna. Denne utfärdar strafföreläggande, som tillsammans med inbetalningskort med post delgives den värnpliktige. Sker inbetalning, redovisas böterna till länsstyrelsen. Erkännes förseelsen men sker icke inbetalning av bötesbeloppet, redovisas ärendet till länsstyrelsen, som efter utsatt tidsfrist för inbetalning vidtar åtgärder för indrivning. Göres invändning mot strafföreläggandet, översändes, efter utredning, ärendet till länsstyrelsen för avgörande.

Organisationsnämnden har dock vidhållit tanken, att ärenden av detta slag, med hänsyn till deras föga komplicerade natur, borde kunna avgöras av åklagare även i de fall att invändning göres mot bötespåföringen.

Decentraliseringsutredningens förslag har varit föremål för remissbehandling. Förslaget har tillstyrkts eller i stort sett lämnats utan erinran av *överståthållarämbetet* samt *länsstyrelserna i Stockholms, Södermanlands, Kalmar, Malmöhus och Västernorrlands län*. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* anser, att förslaget icke medför all den lättnad i länsstyrelsens arbete som vore önskvärd. Länsstyrelsen förordar, att bötespåföringen verkställs av utmätningsmannen i analogi med vad som sker vid strafföreläggande, dock att vid invändning beslut skulle fattas av länsstyrelsen. *Länsstyrelsen i Örebro län* förordar, att utmätningsmannen skall äga besluta, med rätt för den värnpliktige att hos länsstyrelsen anföra besvär över utmätningsmannens beslut. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* föreslår, att länsstyrelsen helt befrias från handläggningen av ärenden angående värnpliktsböter. Dessa ärenden borde handläggas i vanlig judiciell ordning med den möjlighet för åklagare att utfärda strafföreläggande som där finns; dock borde för dessa fall förfarandet med strafföreläggande något förenklas.

Chefen för centrala värnpliktsbyrån har tillstyrkt förslaget samt framhållit, att det ur militär synpunkt icke är erforderligt att, som nu sker, underrätta militär myndighet om utgången av bötesärendena.

Föreningen Sveriges landsfiskaler och Föreningen Sveriges stadsfogdar anser att frågor om påföring av värnpliktsböter bör kunna helt handläggas av utmätningsman.

De sakkunniga har för egen del i denna fråga anfört i huvudsak följande.

Något egentligt skäl, varför bötesärenden av denna art skulle handläggas i administrativ väg och icke i vanlig judiciell ordning, torde icke

finnas. I vart fall motiveras detta icke av förseelsernas art eller straffets beskaffenhet. Anledningen till att det nu gällande förfarandet valts torde ha varit, att det vid den tid, då det tillkom, erbjöd en smidigare anordning än domstolsvägen. Sedan numera systemet med strafföreläggande införts i det judiciella förfarandet, föreligger icke längre dessa skäl att i administrativ ordning handlägga dessa frågor. Förfarandet med strafföreläggande enligt 48 kap. RB ger erforderliga möjligheter till förenklad handläggning av förevarande bötesfrågor. Genom att ärendena i sista hand kan komma under domstols avgörande är rättssäkerheten fullt säkerställd. Att flytta över dessa bestraffningsfrågor från administrativ myndighet till domstol torde också ligga i linje med strävandena att göra straffprocessen enhetlig.

De sakkunniga har därför, i likhet med länsstyrelsen i Norrbottens län, föreslagit, att länsstyrelsernas befattning med ärenden angående värnpliktsböter upphör och att handläggningen av dessa ärenden sker i vanlig judiciell ordning. De åtgärder som, vad beträffar värnpliktslagen, är erforderliga härför, är att upphäva 43 § i lagen. Någon särskild bestämmelse om att dessa mål i fortsättningen skall handläggas vid domstol erfordras icke. Bestämmelsen i 44 § värnpliktslagen om åtal för förseelse kan likaledes utgå. Vad i nämnda paragraf stadgas därom, att mål om utdömmande av försuttet vite skall anhängiggöras vid allmän domstol, kan lämpligen överföras till 39 § andra stycket, där frågan om åläggandet av vite behandlas. Sådant tillägg till 39 § har upptagits i förslaget till lagtext.

Övergången till ändrad handläggning av mål om värnpliktsböter föreslås skola ske den 1 juli 1953, från och med vilken dag bestämmelserna i 43 § värnpliktslagen således skulle upphöra att gälla. Övergångsbestämmelser är erforderliga för att reglera slutförandet av de ärenden om värnpliktsböter som redan är anhängiggjorda hos länsstyrelserna.

45 § värnpliktslagen kan med anledning av de generella bestämmelser i ämnet som är meddelade i lag den 20 april 1951 utgå.

På grund av de mångfald ändringar, som värnpliktslagen undergått, har de sakkunniga ansett det vara ur praktisk synpunkt nödvändigt att den i sin helhet omtryckes. För att därvid inte skall förekomma vakanta paragrafnummer föreslås att paragraferna 46—49 omnumreras till 43—46.

För motiven till övriga föreslagna lagändringar lämnas här en redogörelse i anslutning till paragrafindelningen.

14 § 1 mom.

Värnpliktslagen stadgar i denna paragraf ovillkorlig skyldighet för värnpliktig att inställa sig vid inskrivningsförrättning. Emellertid medger inskrivningsförrättningen (25 §) två undantag från denna skyldighet.

Dessa undantag gäller värnpliktig, som uttagit flyttningsbetyg (numera utvandringscertifikat) för utflyttning ur riket och avrest till utrikes ort, och svensk medborgare, som är född i utlandet och alltjämt där bosatt. I båda fallen gäller befrielsen från skyldighet att inställa sig vid inskrivningsförrättning endast så länge vederbörande vistas utomlands. Det har synts de sakkunniga lämpligt, att i värnpliktslagen uttryckligen regleras Konungens rätt att medge undantag från där föreskriven skyldighet.

De här angivna undantagen avser skyldighet att över huvud iakttaga inställelse vid inskrivningsförrättning. Från skyldighet att personligen inställa sig vid inskrivningsförrättning stadgar lagen vissa undantag, varjämte bestämmelse meddelats, att värnpliktig, som har laga förfall, kan inskrivas utan att han inställer sig. Enligt de sakkunnigas mening bör dessa undantagsfall, som endast innebär att fråga om inskrivning kan handläggas utan den värnpliktiges närvaro, kunna av Konungen regleras i inskrivningsförrättningen. Andra och tredje styckena i detta mom. föreslås därför skola utgå.

15 §.

Enligt det nya system för rekrytering av underbefäl, som beträffande armén genomfördes vid 1952 års riksdag och enligt proposition till årets riksdag föreslås skola i viss utsträckning komma till användning även inom marinen, skall underbefälet rekryteras, bland annat, från förtidsinskrivna värnpliktiga. Det kan visa sig lämpligt att inskriva dylika ynglingar vid de ordinarie inskrivningsförrättningarna på hösten. Om så blir fallet, kan med nuvarande lägsta åldersgräns för förtidsinskrivning, sjutton år, tjänstgöringen för det största flertalet av ifrågakommande värnpliktiga börja först det år, varunder de fyller aderton år. Nämda åldersgräns bör därför, föreslår de sakkunniga, sänkas till sexton år. Med denna åldersbestämning kan den situation som avses med stadgandet i sista delen av första stycket i detta lagrum icke uppkomma. Bestämelsen i denna del kan därför utgå.

16 §.

Enligt huvudregeln om inställelse till inskrivning skall inställelse ske vid inskrivningsförrättningen för den ort, där den värnpliktige är kyrkobokförd. 16 § värnpliktslagen i dess nuvarande lydelse ger dock värnpliktig rätt att undergå inskrivning på annan ort. Han skall i sådant fall utan kallelse anmäla sig hos vederbörande inskrivningsnämnd och kunna förete sådana i lagen närmare angivna handlingar som möjliggör för denna nämnd att pröva honom för inskrivning.

Det har emellertid, anför de sakkunniga, visat sig lämpligt att i vissa fall tillämpa ett förfarande, som icke täckes av ordalagen i nyssnämnda

bestämmelse. Om det vid förberedelserna till inskrivning visar sig, att inskrivningsskyldig vistas på plats utom det inskrivningsområde inom vilket hans kyrkobokföringsort är belägen, t. ex. för studier, arbete eller dylikt, brukar inskrivningschefen för det område, inom vilket den värnpliktige är kyrkobokförd, överlämna handlingarna rörande den inskrivningsskyldige till inskrivningschefen för det område inom vilket den värnpliktige vistas och anmoda denne att kalla den inskrivningsskyldige till inskrivningsförrättningen för sistnämnda ort. Det är givetvis till fördel för den värnpliktige att på detta sätt få meddelande om det förrättningsställe som ligger bäst till för honom. För inskrivningscheferna innebär anordningen den fördelen, att de i möjligaste mån på förhand får kännedom om huru många och vilka värnpliktiga från »främmande» inskrivningsområden, som kan förväntas komma att inställa sig vid inskrivningsförrättningarna inom deras områden så att de kan fördela dessa värnpliktiga på förrättningsdagar på ett lämpligt sätt.

Första stycket av förevarande paragraf föreslås ändrat så att skyldighet stadgas för värnpliktig att efter kallelse inställa sig vid inskrivningsförrättning för annan ort än den, där den värnpliktige är kyrkobokförd. Givetvis bör alltjämt bibehållas rätten för den värnpliktige att själv välja annan för honom lämplig inskrivningsförrättning.

Om värnpliktig utan kallelse inställer sig vid inskrivningsförrättning för annan ort än den där han är kyrkobokförd, skall han enligt gällande bestämmelser avlämna kallelseorder eller prästbetyg och därjämte i förekommande fall uppvisa sjöfartsbok. Försummar han att avlämna kallelseorder eller prästbetyg, kan han komma att påföras böter enligt 36 § värnpliktslagen. Underlåtenhet att uppvisa sjöfartsbok är icke straffbelagd. Föreskriften angående sjöfartsbok i första stycket av förevarande paragraf i dess nuvarande lydelse kan därför enligt de sakkunnigas mening lämpligen överföras till inskrivningsförordningen.

Den föreslagna utformningen av förevarande paragraf avviker därjämte i vissa avseenden formellt från nuvarande bestämmelser. Bland annat har uttrycket »kallelseorder», som är språkligt mindre tillfredsställande, ersatts av uttrycket »order om inställelse vid inskrivningsförrättning».

19 §.

Denna paragraf reglerar inskrivningschefens befogenheter beträffande handläggning av inskrivningsärenden. Uttryckligen undantagen från inskrivningschefens befogenhet är enligt detta lagrum sådan uttagning av värnpliktig till underofficers- eller underbefälsutbildning, vartill den värnpliktige icke lämnat medgivande. Tvångsuttagning skall verkställas av inskrivningsnämnd.

Enligt det nya systemet för uttagning till ifrågavarande utbildning kan,

med ett undantag, tvångsvis uttagning endast förekomma i samband med inskrivning. Undantaget avser vissa sjömanshusinskrivna värnpliktiga. Vid tillämpningen av den nu gällande ordningen vållar bestämmelsen i 19 § praktiska olägenheter i vissa fall. Sådana fall kan uppkomma, då värnpliktig inskrives vid inskrivningsförrättning för annat inskrivningsområde än det, inom vilket hans kyrkobokföringsort är belägen, samt vid inskrivning av värnpliktig med dubbelt medborgarskap. I båda dessa fall prövas den värnpliktige i vederbörlig ordning inför inskrivningsnämnd, men slutligt beslut om hans uttagning kan ibland icke fattas, förrän efter det att inskrivningsförrättningen avslutats med s. k. avslutande sammanträde.

Beträffande värnpliktig, som inställt sig vid inskrivningsförrättning inom ett »främmande» inskrivningsområde, skall nämnden i detta område i fråga om, bland annat, uttagning avgiva förslag till inskrivningsmyndigheten för det »rätta» inskrivningsområdet, vilken verkställer uttagningen. Fråga huruvida värnplikt skall åligga den, som har dubbelt medborgarskap, skall snarast underställas Konungens prövning. Kommer beslut i värnpliktsfrågan icke ordföranden i inskrivningsnämnden till handa, förrän inskrivningsförrättningen avslutats, må inskrivningschefen inskriva vederbörande.

I båda dessa fall har således prövning i vanlig ordning skett inför inskrivningsnämnd. Inskrivningschefen bör därför enligt de sakkunnigas mening kunna meddela det slutliga beslutet om uttagning. Skulle anledning uppkomma till frångående av nämndens preliminära beslut rörande uttagning, bör jämlikt 19 § andra stycket värnpliktslagen frågan hänskjutas till prövning av inskrivningsnämnd. Den nu föreslagna bestämmelsen i 19 § första stycket värnpliktslagen har utformats så, att inskrivningschef kan verkställa uttagning till underofficers- och underbefälsutbildning i de fall, då inskrivningsnämnd fattat preliminärt beslut om eller avgivit förslag till uttagningen.

27 § 1 mom. A., 3 mom. B.

Enligt de bestämmelser om tjänstgöringstidens längd, som tillkom genom 1952 års ändringar i värnpliktslagen, äger Konungen, vad angår värnpliktiga tilldelade kustartilleriet, förordna om minskning av tiden för första tjänstgöringen och därmed av sammanlagda tjänstgöringstiden med högst 14 dagar. Anledningen till denna föreskrift har, såsom framgår av propositionen 1952: 177, s. 54, varit den, att den föreskrivna tjänstgöringstiden av 304 dagar med hänsyn till tjänstgöringstidens förläggning under året i vissa fall icke kan effektivt utnyttjas, enär inryckningen kan komma att ske omedelbart före eller under julhelgen. Samma skäl, att tjänstgöringstiden icke kan effektivt utnyttjas, kan, anför de sakkunniga, enligt vad erfarenheterna visar anföras för en motsvarande avkortning av tjänstgöringstiden för vissa värnpliktiga vid armén. *Chefen för armén* har i skrivelse den 17 mars 1953 gjort framställning i ämnet och därvid anfört följande fall, där en avkortning enligt hans mening vore motiverad.

För underofficersutbildning uttagna värnpliktiga inrycker till första tjänstgöring i regel omkring 14 dagar senare än de värnpliktiga, som icke uttagits för befälsutbildning. Sistnämnda värnpliktiga har, i motsats till de för underofficersutbildning uttagna, ett övningsuppehåll om 14 dagar under sommaren inlagt under sin första tjänstgöring, som, inberäknat detta uppehåll, omfattar 304 dagar. Om en för underofficersutbildning uttagen värnpliktig av någon anledning får sin uttagning hävd och han överföres till att fortsätta sin värnpliktstjänstgöring tillsammans med icke befälsuttagna värnpliktiga, är han skyldig att i likhet med dessa fullgöra 304 dagars första tjänstgöring, men han kommer då att ha 14 dagars tjänstgöring kvar att fullgöra, när hans kamrater rycker ut. Hur lång tids effektiv tjänstgöring — här bortses då från andra uppehåll i tjänstgöringen än övningsuppehållet under sommaren — han gjort vid nämnda tidpunkt, är beroende på om han kommer i åtnjutande av sommaruppehåll eller icke. Hans effektiva tjänstgöringstid blir i det senare fallet 290 dagar, d. v. s. detsamma som för icke-befälsuttagna värnpliktiga, i det förra 276 dagar. Arméchefen har ansett, att enskilt övningsuppehåll icke borde komma i fråga. Med hänsyftning på dem som kommer att efter hävandets av underofficersuttagning ha fullgjort 290 dagars effektiv första tjänstgöring vid den tidpunkt, då deras kamrater rycker ut men som enligt vad nyss angivits ändock skulle ha 14 dagar kvar att fullgöra, har arméchefen hemställt om sådana bestämmelser, att vissa värnpliktiga tillhörande armén, vilka inte lämpligen kan åtnjuta övningsuppehåll om 14 dagar under sommarhalvåret, måtte kunna åläggas en tjänstgöring som med 14 dagar understiger den i 27 § 1 mom., A. a) värnpliktslagen angivna.

Det kan, anför de sakkunniga, även i andra fall än det av arméchefen särskilt behandlade av enahanda skäl visa sig lämpligt att avkorta tjänstgöringstiden för värnpliktiga vid armén, t. ex. för sådana som har sin första tjänstgöring uppdelad i omgångar. I de sakkunnigas förslag till ändring av förevarande lagrum har den nuvarande bestämmelsen beträffande kustartilleriets värnpliktiga utvidgats att avse även armén tilldelade värnpliktiga.

Enligt 27 § 3 mom. B. värnpliktslagen i dess nuvarande lydelse äger Koningen förordna, att värnpliktstjänstgöring under vissa förhållanden »skall taga sin början eller återstående del därav fullgöras å senare tid än i 1 mom. föreskrives». Med återstående del av tjänstgöring torde ha åsyftats repetitionsövningar, vilka enligt tidigare gällande ordning skulle fullgöras före utgången av vissa tidsperioder. I samband med den övergång till repetitionsövningar i krigsförband, som beslöts av 1950 års riksdag, borttogs ur värnpliktslagen tidsspärrarna för fullgörande av repetitionsövningar. Som en följd härav föreslår de sakkunniga, att orden »eller återstående del därav fullgöras» utgår ur förevarande lagrum.

29 § 1 mom.

Genom kungörelsen den 10 november 1950 (nr 569) angående vissa ändringar i stadgan för navigationsskolorna m. m. har benämningarna navigationsskola och övermaskinistexamen ändrats till sjöbefälsskola respektive sjöingenjörsexamen. Härav betingade ändringar föreslås nu i förevarande paragraf.

36 §.

Genom den i det föregående föreslagna ändringen av 16 § värnpliktslagen skapas möjlighet att beordra värnpliktig att inställa sig vid inskrivningsförrättning för annan ort än den, där han är kyrkobokförd. De sakkunniga föreslår i anslutning härtill, att straffbestämmelsen i tredje stycket av förevarande paragraf icke skall avse annan värnpliktig än den som »utan att vara därtill beordrad» inställer sig vid inskrivningsförrättning för annan ort än den varest han är kyrkobokförd. Tredje stycket i denna paragraf föreslås ändrat i enlighet med vad nu sagts.

38 §.

I skrivelse den 29 april 1950 har tjänsteförrättande *militieombudsmannen* upptagit fråga angående straffbeläggande av värnplikts underlåtenhet att behörigen förvara mottagen order om tjänstgöring enligt 28 § värnpliktslagen (se MO:s ämbetsberättelse 1951 s. 218—221). I skrivelsen har redogjorts för en utredning som på förekommen anledning verkstälts i denna fråga. Utredningen visar, att värnpliktiga i stor utsträckning icke är straffbara för underlåtenhet att förvara av dem mottagna order beträffande krigstjänstgöring. Något skäl varför ett sådant fall i ansvarshänseende icke skall vara likställt med det att den värnpliktige underlåtit att utkvittera ordern torde, framhållas i skrivelsen, icke kunna andragas. På grund härav föreslår tjänsteförrättande *militieombudsmannen* att 38 § värnpliktslagen erhåller ett tillägg, innebärande att värnpliktig, som underlåter att behörigen förvara mottagen order med avseende å tjänstgöring enligt 28 § värnpliktslagen, skall dömas till samma straff som gäller för övriga i 38 § värnpliktslagen angivna förseelser. Chefen för armén har tillstyrkt förslaget. Med instämmande i vad tjänsteförrättande *militieombudsmannen* i ämnet anfört föreslås, att förevarande paragraf erhåller det tillägg, som framgår av lagförslaget.

41 § 1 mom.

Enligt nu gällande lydelse av förevarande paragraf har värnpliktig som är i Konungens och rikets tjänst uppbådad eller faren eller är intagen i allmän uppfostringsanstalt eller skyddshem eller annan dylik anstalt laga förfall för uteblivande från inskrivning eller tjänstgöring m. m.

Genom bestämmelse i lag den 30 juni 1947 (SFS 299, jfr kung. den 16 juni 1950, SFS 409) har begreppet allmän uppfostringsanstalt försvunnit.

Även benämningen skyddshem är numera avskaffad (lag om ändring i barnavårdslagen, SFS 1946:335). I stället för dessa benämningar kan i exemplifikationen i denna paragraf lämpligen upptagas vissa nu befintliga korrektionsinrättningar och vårdformer.

Uttrycket »i Konungens och rikets tjänst uppbådad eller faren» har förekommit i värnpliktsförfattningar alltsedan år 1860 och tillkom då, därför att man ville ha överensstämmelse med rättegångsbalkens bestämmelser om laga förfall. Uttrycket är svårtolkat och till sitt innehåll obestämt. I den nya rättegångsbalken förekommer det inte. Då det torde sakna väsentlig betydelse såsom exempel på laga förfall, föreslås att det utgår ur värnpliktslagen.

45 §.

Motsvarar nuvarande 48 §. Angående omnumreringen hänvisas till det föregående.

Chefen för armén har i skrivelse den 7 november 1950 föreslagit ändrade föreskrifter rörande den nomadiserande lappbefolkningens värnpliktstjänstgöring. Förslaget innebär, att lapparna skall åläggas dels personlig inställelse vid inskrivningsförrättning, dels i princip samma tjänstgöringsskyldighet som övriga medborgare. Vid bestämmandet av tjänstgöringsskyldigheten borde dock stor hänsyn tagas till de med rensköteln förenade förhållandena.

Enligt 48 § värnpliktslagen bestämmer Konungen om den befrielse från i lagen föreskrivna skyldigheter som må medgivas den nomadiserande lappbefolkningen. Ifrågavarande bestämmelser har meddelats i inskrivningsförordningen. Arméchefens ändringsförslag berör således huvudsakligen stadgandena i inskrivningsförordningen. I yttrande över förslaget har emellertid *militieombudsmannen* (MO:s ämbetsberättelse 1952 s. 290) ifrågasatt, huruvida ändringar av hithörande bestämmelser i inskrivningsförordningen bör vidtagas utan att jämväl det i 48 § värnpliktslagen givna bemyndigandet för Konungen att bestämma angående den nomadiserande lappbefolkningens värnpliktsförhållanden begränsas till att avse endast lappbefolkningen tillhörande såsom renskötare sysselsatta värnpliktiga. Militieombudsmannen framhåller, att uttrycket »den nomadiserande lappbefolkningen» under nuvarande förhållanden icke klart avgränsar den kategori av lappbefolkningen, varom i lagrummet är fråga. Även om i enlighet med vad nu gäller viss kategori av lappbefolkningen alltjämt bör tillförsäkras fullständig befrielse från tjänstgöring i fredstid, kan, anför militieombudsmannen, anledning likväl föreligga att genom otvetydiga bestämmelser avgränsa den krets, som härvid avses.

Frågan om ändringar i värnpliktsförhållandena för lappbefolkningen avses skola upptagas i annat sammanhang. Oberoende av vad därom kan komma att beslutas finns det enligt de sakkunnigas mening skäl att genom

ändring av förevarande paragraf närmare precisera den personkrets, som i värnpliktshänseende bör få intaga en särställning.

Uttrycket »den nomadiserande lappbefolkningen» i 48 § värnpliktslagen föreslås därför i förslagets 45 § utbytt mot »såsom renskötare sysselsatta värnpliktiga tillhörande lappbefolkningen.».

Departementschefen.

Under de elva år som den nu gällande värnpliktslagen varit i kraft har den varit föremål för ett flertal partiella ändringar. Det har givetvis varit svårt att vid sådana ändringar, där sakligt viktiga frågor fått sin lösning, beakta alla praktiska konsekvenser av desamma och således i detalj anpassa de olika bestämmelserna till att även formellt stämma överens inbördes. I samband med en allmän översyn av värnpliktsbestämmelserna har nu framlagts ett förslag, som avser att utgöra en anpassning av bestämmelserna i nämnda hänseende och till vad som erfarenhetsmässigt visat sig vara den praktiska tillämpningens krav. Jag föreslår, att ändringar vidtages i värnpliktslagen i anslutning till de sakkunnigas förslag.

Som ett led i rationaliseringen av länsstyrelsernas arbete bör frågan om en förenkling av handläggningen av ärenden angående vissa värnpliktsböter lösas. Efter samråd med cheferna för justitie- och inrikesdepartementen tillstyrker jag de sakkunnigas förslag, att länsstyrelserna befrias från att handa dessa ärenden, vilka i stället bör i vanlig ordning handläggas av judiciell myndighet, med utnyttjande i den omfattning så kan ske av institutet strafföreläggande. Jag tillstyrker därför förslaget, att 43 § värnpliktslagen upphäves. På det sätt och av de skäl de sakkunniga angivit bör även 44 och 45 §§ i lagen upphävas. Jag delar de sakkunnigas mening att värnpliktslagen bör i sin helhet tryckas om och tillstyrker därför förslaget att numrera om de fyra sista paragraferna i lagen.

Det har visat sig även för armén medföra vissa praktiska olägenheter att sommaruppehållet under de värnpliktigas första tjänstgöring inräknats i tjänstgöringstiden. Jag tillstyrker därför den föreslagna ändringen av 27 § 1 mom. A. i värnpliktslagen, som avser att möjliggöra för Konungen att även för arméns värnpliktiga avkorta första tjänstgöringen och därmed hela utbildningstiden med 14 dagar i de fall där så finnes påkallat.

Såsom tjänsteförrättande militieombudsmannen anfört i sin i det föregående återgivna skrivelse kan skada vållas av att order om krigstjänstgöring icke förvaras på ett sådant sätt, att obehöriga hindras ta del av dess innehåll. Jag biträder förslaget, att försumlighet i fråga om förvaring av dylik order straffbelägges och härutinnan anknytes till den redan befintliga straffbestämmelsen i 38 § värnpliktslagen för underlåtenhet att avhämta försändelse från militär myndighet eller vägran att mottaga dylik försändelse.

Utan att ställning nu tages till arméchefens förslag beträffande tjänstgöringsförhållandena för vissa värnpliktiga, tillhörande lappbefolkningen, kan definitionen på denna grupp värnpliktiga i nuvarande 48 § värnpliktslagen lämpligen ändras till att närmare precisera, vilka värnpliktiga som det här gäller. Jag tillstyrker därför den föreslagna utformningen av den nya 45 § i lagen.

Betänkligheter synes icke behöva möta mot att godtaga de föreslagna ändringarna i 14 §, som innebär, att åt Konungen överlämnas att bestämma i vilka fall undantag från skyldighet att iakttaga inställelse vid inskrivningsförrättning må medgivas, i 16 § om skyldighet för dem som skall inskrivas att på order inställa sig vid annan inskrivningsförrättning än den som avser deras kyrkobokföringsort, utan att dock därigenom rätten att själva välja inskrivningsförrättning betages dem, samt i 19 § om rätt för inskrivningschef att formellt besluta om tvångsuttagning för befälsutbildning i angivna fall. Jag tillstyrker därför dessa förslag.

Övriga föreslagna ändringar avser i stort sett endast att anpassa lagstiftningen till överensstämmelse med ändringar som av mig i det föregående tillstyrkts eller till redan vidtagna författningsändringar på andra områden och föranleder ingen erinran från min sida.

I enlighet med det anförda har inom försvarsdepartementet upprättats *förslag till lag om ändring i värnpliktslagen*.

Åberopande vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

antaga inom försvarsdepartementet upprättat förslag till lag om ändring i värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967).

Med bifall till vad föredragande departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Jan Sverne.